

Uvodnik

U inventuri hrvatske kulture i identiteta ističu se važni događaji i simboli od kojih neki zbog svoje važnosti zauzimaju posebno mjesto. Lik svetoga Jeronima na našim je prostorima prerastao u kult osobito od XIII. stoljeća, kada su mu glagoljaši počeli pripisivati glagoljicu. Usprkos povijesnim mijenama sveti Jeronim ostao je *patronus Croatarum*, stožerni svetac hrvatske kulture. Na obilježavanje šesnaest stoljeća od Svečeve smrti pozvao je papa Franjo ustanovivši na njegov liturgijski spomendan 2019. godine Nedjelju Božje riječi, a 1. listopada 2020. godine, povodom godišnjice smrti ovoga Naučitelja objavio je apostolsko pismo *Scripturae sacae affectus*. Važnost svetojeronimske tradicije na našim prostorima i njezina slojevitost s vremenom nadišla je rasprave u vezi s mjestom njegova rođenja postavši neizostavan memorandum hrvatskoga identiteta čiji se zaglavni kamen nalazi u Hrvatskomu papinskom zavodu svetoga Jeronima koji su pobožni Hrvati u Rimu sredinom 15. stoljeća posvetili „najvećemu naučitelju u izlaganju Svetoga Pisma“. Iz *ex post* optike pokazat će se da je hrvatski narod, zahvaljujući Zavodu, u stoljećima političke ovisnosti, razvijao svoje institucije, jezik i književnost.

Osim na razini Crkve, ova se obljetnica obilježavala prigodnim znanstvenim skupovima i konferencijama na mnogim europskim i svjetskim sveučilištima. Fakultet hrvatskih studija pridružio se obilježavanju 1600. godišnjice Jeronimove smrti znanstvenim skupom pod nazivom „Sveti Jeronim u hrvatskoj povijesti, kulturi i tradiciji“ koji je održan 11. prosinca 2020. godine. Na skupu na kojem je sudjelovalo desetak znanstvenika nastojalo se promišljati o vrlo različitim temama o životu svetoga Jeronima, o njegovu djelu te svetojeronimskoj intelektualnoj i simboličkoj baštini. Osim o djelovanju već spomenutih hrvatskih ustanova u Rimu i o njihovu značenju za hrvatsku povjesnicu, skup je u dvjema sesijama tematizirao vrlo različite književne, povijesne i povijesnoumjetničke aspekte svetojeronimskoga nasljeđa. Bilo je govora o njegovoj metodi prevođenja koju eksplicira u poslanici Pamahiju koja se još naziva *Liber de optimo genere interpretandi* 395/6. godine, nakon što je zbog svojega načina prevođenja, vjerojatno zbog Rufinove optužbe da je *falsarius*. Jeronimova se argumentacija može sažeti na „*ubi et verborum ordo mysterium est, non verbum e verbo, sed sensum exprimere de sensu*“. Nadalje, bilo je riječi o Jeronimovom odnosu sa ženskim čitateljstvom njegova doba, ali i o njegovoj osjetljivosti za prijateljstvo, za ideal duhovnoga prijateljstva koje se nipošto ne suprotstavlja monaškom životu, što se može iščitati iz njegovih poslanica i pisama. S obzirom na kompleksnost književnih i jezičnih manifestacija

u hrvatskoj renesansi, na konferenciji je obuhvaćena i poveznica između tekstova svetoga Jeronima i njegova hrvatskoga sljedbenika i biografa Marka Marulića. Ta se poveznica osobito iščitava u intertekstualnom dodiru u *Knjizi o Juditi*. Na razini pak europskoga humanizma spomenut je Jeronimov utjecaj na Erazma Roterdamskoga, kojemu je on bio glavnom inspiracijom i vodičem u radu na dotjerivanju latinskoga i grčkoga teksta Novoga zavjeta. Na taj način Jeronim postaje ključnom figurom za legitimaciju Erazmova reformskoga humanizma i oživljavanja teološkoga studija kao i uspostavu istinske teologije (*vera teologia*). Naglasak je, osim na dominantno književne teme, stavljen i na Jeronimovu recepciju u povijesti umjetnosti i heraldičkoj simbolici. Kao crkveni učitelj najčešće se prikazuje s knjigama, napose s Biblijom ili kao pustinjač odjeven u kostrijet. U skladu s heraldičkim redukcijama, kao Jeronimovi glavni grbovni simboli ustalili su se likovi lava i kardinalskog šešira. Uporaba simbola kardinalskoga šešira i moguću povezanost s Jeronimom zamjećujemo u novovjekovnoj formi grba Slovincke marke (*Windische Mark*) u ilirskoj heraldici. Za hrvatsku povijest najzanimljiviji je treći heraldički lik koji susrećemo uz ovog svetog „Dalmatinca“. Riječ je o mladome mjesecu i zvijezdi, poznatim *leljivima*, koja su – poput zasluga za stvaranje glagoljice – Svetome Jeronimu također pripisali Hrvati. Stoga se *leljiva*, povezana sa Svetim Jeronimom kao zaštitnikom Ilirika/Ilirije, koriste isključivo u kontekstu hrvatske heraldičke tradicije. Druga, manje poznata, ikonografska prezentacija svetoga Jeronima ona je koja pripada hrvatskoj srednjovjekovnoj tradiciji u kojoj se on prikazuje kao tvorac glagoljice. Spomenuta su tri primjera na kojima je sveti Jeronim prikazan na taj način: na freski u Vatikanskoj knjižnici (1589.; naručitelj je papa Siksto V.), na oltarnoj slici u župnoj crkvi u Kostanjama u Poljicama (slikar Filippo Naldi, 1761.), te na mramornom reljefu stipesa glavnoga oltara u župnoj crkvi u Murteru (altaristi Pio i Vicko Dall’Aqua, 1779.).

Nema sumnje da je 1600. obljetnica smrti svetoga Jeronima uputila da je na nacionalnoj kulturnoj i znanstvenoj sceni potrebno pokrenuti raspravu i dopuniti dosadašnje spoznaje što je bila i osnovna vodilja znanstvenoga skupa „Sveti Jeronim u hrvatskoj povijesti, kulturi i tradiciji“. No, kako se ne bi činilo da se važnim temama bavimo samo obljetničarski, važno je i nasušno potrebno i *pro futuro* afirmirati svetojeronimsku baštinu. Vjerujemo da su vrijedni radovi koji se nalaze na stranicama koje slijede barem dijelom u tome uspjeti.

Petar Ušković Croata